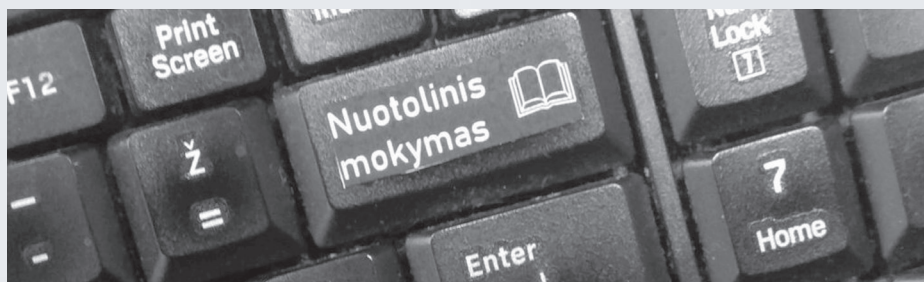

Nuotolinis mokymas ar mokymo organizavimas nuotoliniu būdu?

2020
lapkritis,
Nr. 8 (186)

ISSN 2669-0977

Pagrindiniai klausimai

Kas buvo būdinga nuotoliniam mokymui Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose iki 2020 metų pradžios?

Kokie nuotolinio mokymo organizavimo pokyčiai įvyko Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose 2020 metų pradžioje?

Kaip kito pedagogų kvalifikacija visuotinio nuotolinio mokymo kontekste?

Kuo panašūs ir kuo skiriasi nuotolinis mokymas ir mokymo organizavimas nuotoliniu būdu?

Nuotolinis mokymas – santykinai naujas mokymas, pastaruoju metu išpopuliarėjęs dėl informacinių technologijų tobulėjimo. Jis yra prieinamas besimokantiejiems nepriklausomai nuo amžiaus, gyvenamosios vietos, socialinės padėties. Vienas iš pagrindinių nuotolinio mokymo tikslų – išplėtoti socialiai teisingą, visiems prieinamą švietimo sistemą, sudarančią sąlygas visuomenei mokytis visą gyvenimą.

Pagrindinis šioje švietimo politikos analizėje svarstomas objektas – nuotolinio mokymo sampratos kaita, įvykusi dėl COVID-19 pandemijos sukeltų bendrojo ugdymo organizavimo pokyčių. Iki 2020 metų mokymas nuotoliniu būdu buvo skirtas labai nedidelei daliai Lietuvos mokinių ir jį vykdė santykinai nedaug mokytojų. 2020 metų pradžioje situacija pasikeitė ir mokymas nuotoliniu būdu tapo norma, kasdiene praktika kiekvienam Lietuvos mokiniui. Šis perėjimas prie mokymo nuotoliniu būdu visuotinio pobūdžio absoliučiai daugumai Lietuvos bendrojo ugdymo pedagogų atvėrė galimybes įgyti naujų kompetencijų, išbandyti naują mokymo organizavimo praktiką. Kita vertus, naujomis sąlygomis toli gražu nebuvo išnaudotos visos paties nuotolinio mokymo galimybės.

Atlikus literatūros apie nuotolinį mokymą ir kiekybinių duomenų analizę, gautos tokios **pagrindinės išvados**:

- 2020 metų pradžioje dėl COVID-19 pandemijos sukeltų bendrojo ugdymo organizavimo pokyčių nuotolinis mokymas Lietuvoje iš santykinai mažai paplitusio reiškinio tapo visuotine praktika;
- Lietuvos švietimo bendruomenė, siekdama neprarasti pasiektos ugdymo kokybės, greitai inicijavo ir įvykdė perėjimo į nuotolinį mokymą technologinį pasirengimą;
- Lietuvos pedagogai įvairiais būdais papildė savo išsilavinimą, tapdami nuotolinio mokymo srities specialistais;
- įvykęs mokymo proceso perkėlimas į virtualiąją erdvę atliepė iškilusius poreikius, ir praktiškai buvo pereita prie norminiuose aktuose fiksuoto mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu;
- nuotolinis mokymas gali būti suprantamas kaip mokymo būdas, forma ar strategija. Visas jo galimybes galima realizuoti tik strategijos etape. Tik tokiu atveju jis gali atliepti visus keliamus tikslus ir padėti įgyvendinti savivaldaus mokymosi principus.

Mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu patirtis iki 2020 metų pradžios

Apskritai, šiuolaikinio nuotolinio mokymo pradžią galima sieti su XX a. pabaiga – XXI a. pradžia. Tada atsirado vadinamųjų „daugelis daugeliui“ technologijų – internetas, tinklaveika, daugialypė terpė. Jos leido mokymosi turinį drąsiai iškelti už švietimo institucijos ribų.

Lietuvoje šiuolaikinė nuotolinio mokymo sistema pradėjo formotis apie 1995 metus. Ji jungė nuotolinį (tuo metu vadintą distanciniu) mokymą vykdančių universitetų centrų veiklą. Praeito amžiaus pabaigoje įsisteigė distancinio mokymo asociacija, kuri vienijo savo narius, siekdama plėtoti nuotolinį mokymą ir dalyvauti formuojant nuotolinio mokymo(si) politiką. Tuo pačiu metu nuotolinio mokymosi pradmenys atsirado ir bendrojo ugdymo mokyklose: sukurtas Lietuvos mokyklų tinklas, kuriame veikė nuotolinio mokymo sistema „Virtuali klasė“, nuotolinio mokymo principais savo veiklą grindė jaunųjų fizikų mokykla „Fotonas“, jaunųjų programuotojų mokykla, Lietuvos nacionalinė moksleivių akademija.

Nuotolinio mokymo elementai pradėti taikyti ir formaliojo bendrojo ugdymo programų lygmenyje. Iki 2020 m. nekontaktinis mokymosi organizavimas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintuose įsakymuose buvo vadinamas mokymu nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu¹. Pagal šiuos dokumentus, ugdymas nuotoliniu proceso organizavimo būdu galėjo būti įgyvendinamas grupinio ir pavienio mokymosi formomis. Mokyti nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu galėjo mokiniai, turintys įvairių su sveikatos sutrikimais susijusių problemų ar specialiųjų ugdymosi poreikių, dalyvaujantys didelio meistriškumo sportininkų rengimo, tarptautinių dalykinių olimpiadų pasirengimo, tarptautinėje mokinių mobilumo ar mainų programose, laikinai išvykę į užsienį. Pavienio mokymosi forma galėjo mokyti asmenys, kuriems buvo laikinai atimta ar apribota laisvė. Mokykloms, norinčioms organizuoti mokymą nuotoliniu būdu, buvo nustatytos specialios sąlygos. Mokykla turėjo valdyti, administruoti virtualiąją mokymosi aplinką, turinčią ugdymo procesui organizuoti būtinus įrankius. Turėjo būti pasiruošę ir tos mokyklos bendruomenės nariai: mokiniai – turėti galimybę naudotis tinkamomis informacinėmis kompiuterinėmis technologijomis; mokytojai – būti įvaldę ir pritaikę ugdymo procesui organizuoti virtualiąją mokymosi aplinką, kitas informacines kompiuterines technologijas.

Iki COVID-19 pandemijos mūsų šalyje mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu paslaugas teikė daugiau kaip 50 įvairių ugdymo, švietimo įstaigų. Tiesa, oficialiai pripažintas programas turėjo vos kelios šalies mokyklos. Pirmoji mokymą nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu 2002 m. inicijavo Vilniaus Ozo gimnazija. Vėliau panašios programos patvirtintos Šiaulių Simono Daukanto gimnazijai, Šiaulių „Sandoros“ progimnazijai, Akmenės suaugusiųjų mokymosi centrai bei Kretingos suaugusiųjų ir jaunimo mokymo centrai. Kitose ugdymo įstaigose mokymas nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu išvykusiems į užsienį vaikams organizuotas pagal miesto tarybos patvirtintą tvarką. Pagrindinis skirtumas – šios mokyklos neturėjo teisės išduoti mokslo baigimo pažymėjimo nuotoliniu būdu besimokantiems mokiniams. Be to, tokį mokymą galima buvo organizuoti tiems laikinai išvykusiems mokiniams, kurių gyvenamoji vieta deklaruota toje savivaldybėje.

Mokymas nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu Lietuvoje buvo vykdomas dvejopai:

1. pagal bendrąsias ugdymo programas, kai mokytasi visų mokomųjų dalykų;

2. mokytasi tik „lituanistinio paketo“, t. y. pasirenkami tik lietuvių kalbos, literatūros, istorijos, geografijos kursai.

Mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu pertvarka 2020 metais

Kai 2020 metų pradžioje dėl COVID-19 pandemijos plitimo kilo poreikis visiems šalies mokiniams pereiti prie nuotolinio ugdymo organizavimo būdo, reta mokykla atitiko nustatytus tokio mokymo organizavimo kriterijus. Imtasi priemonių, įgalinusių prisitaikyti prie naujos situacijos. Pirmiausia buvo papildyti galiojantys teisės aktai. Švietimo, mokslo ir sporto ministras nustatė², kad iki karantino režimo laikotarpio pabaigos pradinis, pagrindinis, vidurinis ugdymas, formalusis profesinis mokymas ir aukštojo mokslo studijos vykdomos nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu. Nauja tvarka jau nebereglementavo nei tikslinių mokinių grupių, nei reikalavimų dėl mokyklos techninės ir edukacinės bazės.

Kitas svarbus žingsnis – rūpinimasis techninių ir technologinių sąlygų sukūrimu visiems Lietuvos mokiniams organizuoti mokymą nuotoliniu būdu. ŠMSM, kitų švietimo administratorių pastangomis mokiniams ir mokytojams buvo nupirkti, pasiskolinti ir išdalyti planšetiniai, nešiojamieji kompiuteriai, priemonės spe-

1 2012 m. birželio 28 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-1049 „Dėl mokymosi formų ir mokymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“; 2016 m. kovo 3 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-111 „Dėl mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu kriterijų aprašo patvirtinimo“.

2 2020 m. kovo 30 d. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas Nr. V-469 „Dėl ugdymo proceso organizavimo nuotoliniu būdu paskelbus karantiną“.

cialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams. Mokykloms suteiktos galimybės nemokamai naudotis mokymo platformomis („Google G-Suite for Education“, „Microsoft Office 365“, „Moodle“ ir kitomis aplinkomis).

Lygiagrečiai imta rūpintis ir kitais būtiniais nuotolinio mokymo organizavimo elementais – ugdymo turiniu, pedagogų kompetencijomis. Buvo sukurtas interneto portalas „Nuotolinis mokymas(is)“, kuriame dalytasi informacija, skaitmeniniais ištekliais ir gerąją praktiką; parengti mokymo ir ugdymo organizavimo nuotoliniu būdu ar derinant nuotolinį ir kasdienį ugdymo procesą modeliai; pradėti organizuoti mokymai mokytojams, skirti gerinti kompetencijas dirbti nuotoliniu būdu. Pagal VDU mokslininkų 2020 m. gegužės mėnesį atliktą tyrimą, 81,6 proc. švietimo įstaigų vadovų sakėsi surengę trumpus mokytojams skirtus nuotolinius mokymus apie įvairių internetinių priemonių ir platformų naudojimą. Du trečdaliai apklaustųjų teigė, kad buvo patikrintos mokytojų techninės galimybės dirbti namuose, jiems buvo nuolat teikiama techninė pagalba. 45,6 proc. direktorių sakė parengę instrukcijas mokytojams apie internetinių priemonių naudojimą, o 41,1 proc. – ir bendrąsias diktines gaires.

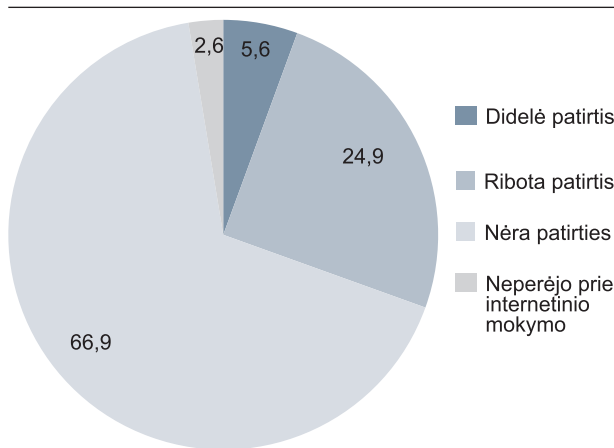
Pedagogų kvalifikacijos klausimas mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu kontekste

Suprantama, kad mokytojams teikiama pagalba neišsprendė visų problemų. 2020 metų balandžio mėn. atliktoje maždaug 3,5 tūkst. Lietuvos mokyto-

jų apklausoje apie 60 proc. respondentų pažymėjo, kad toks darbo pobūdžio pasikeitimas sukėlė įtampą („mokymas man yra iššūkis“). Apie 40 proc. mokytojų teigė, kad netiesioginei mokymo veiklai (pasiruošimas, grįžtamasis ryšys ir kt.) skiria gerokai daugiau nei pusę viso darbo laiko.

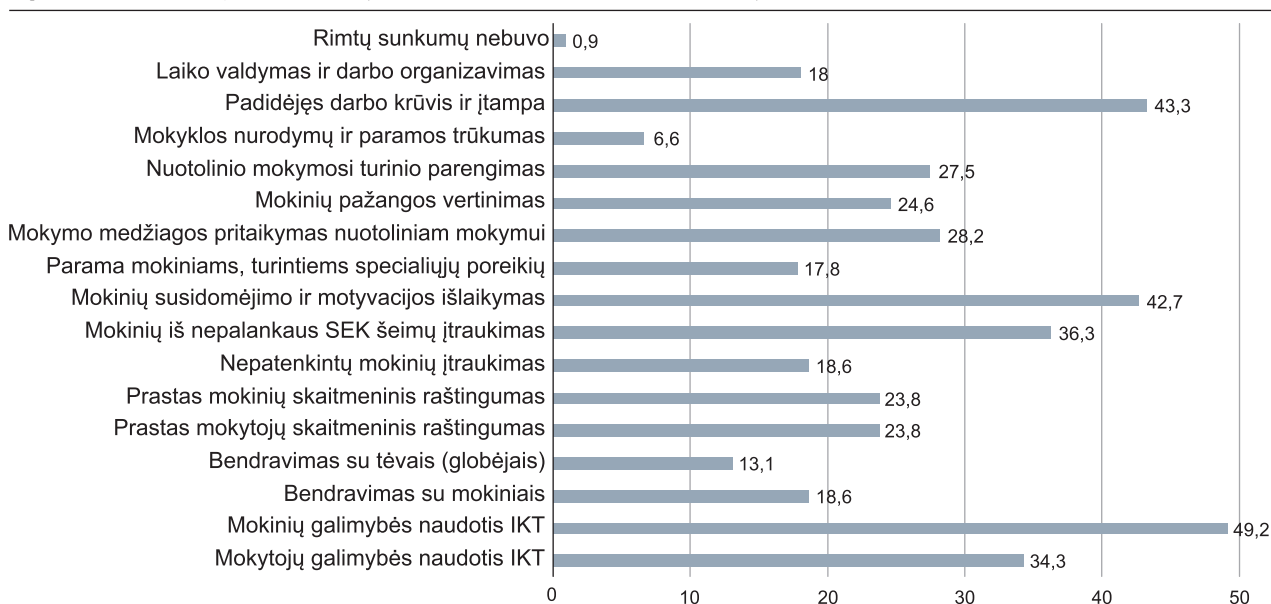
Kokia yra kilusios įtampos ar suprastėjusios laiko vadybos priežastis? Absoliuti dauguma Lietuvos pedagogų studijuodami ir dirbdami nesusidūrė su nuotolinio ugdymo organizavimu. Europos mokytojų apklausa irgi patvirtina šią prielaidą – tik apie 6 proc. mokytojų nuotolinis mokymas buvo įprasta veikla. O dviem trečdaliams pedagogų toks ugdymo organizavimas tapo visiškai naujiena (1 pav.)

1 pav. Europos mokytojų nuotolinio mokymo patirtis 2020 m. pradžioje (proc.)

Šaltinis: EBPO

2 pav. Sunkumai, kilę Europos mokytojams pereinant prie nuotolinio mokymo (proc.)*

* Respondentai rinkosi iki penkių atsakymo variantų.

Šaltinis: EBPO

Neturint tokios veiklos patirties, mokytojams reikėjo spręsti daug netikėtai kilusių problemų (2 pav.).

Iš apklausų rezultatų aiškėja, kad mokytojams trūko tam tikrų gebėjimų, ir tai neleido visavertiškai pereiti prie ugdymo organizavimo nuotoliniu būdu. Greita apskritai nepakankamo skaitmeninio raštingumo lygio, kurį savikritiškai nurodė maždaug ketvirtadalį respondentų, panaši mokytojų dalis susidūrė ir su mokymo medžiagos parengimo ar pritaikymo nuotoliniam mokymui problemomis. Gana didelei (daugiau kaip 40 proc.) mokytojų daliai nebuvo aišku, kaip išlaikyti mokinių susidomėjimą ir mokymosi motyvaciją virtualiojoje erdvėje.

Teoriškai, Lietuvos mokytojai turėtų būti įgiję beveik visus nurodytus informacijos ir komunikacijos technologijų (toliau – IKT) taikymo gebėjimus, nes jie yra aprašyti „Visuotinio kompiuterinio raštingumo standarte“ ir „Reikalavimuose mokytojų kompiuterinio raštingumo programoms“³. Pastarojo dokumento 2 priede pateik-

tuose „Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų skaitmeninio raštingumo kompetencijos vertinimo kriterijuose“ yra įvardyti praktiškai visi nuotoliniam ugdymui organizuoti reikalingi gebėjimai (3 pav.)

Nors praktiškai visi nuotoliniam mokymui reikalingi gebėjimai įvardyti, tačiau jų dauguma nuolat naudojosi tik nedidelė dalis mokymo nuotoliniu būdu patirties turėjusių pedagogų. Kodėl susiklostė tokia situacija? Šiuo atveju kalbama apie specifinius gebėjimus, nes viena yra mokėti naudotis IKT įprastinio kontaktinio mokymo kontekste, ir visai kas kita – IKT grįsti visą savo darbą. Iš tikrųjų, įvairios apklausos rodo, kad daug mokytojų naudoja informacines technologijas savo pamokose, ir tai daro tradicinei pamokai pavyrainti, sustiprinti. Šiai veiklai nereikia kai kurių gebėjimų, nurodytų lentelėje. Kai prireikė visą pamoką perkelti į virtualiąją aplinką, didžioji Lietuvos mokytojų dalis per gana trumpą laiką turėjo arba atgaivinti šiuos gebėjimus, arba net įgyti juos iš naujo.

3 pav. Mokytojui reikalingi IKT gebėjimai pagal sritis

Komunikavimas	• Naudojimas bendravimo internete priemonėmis. • Bendravimo su auditorija formato ir būdų tikslingas taikymas. • Dalijimasis informacija interneto bendruomenėse, tinkluose ir platformose. • Naudojimas keliomis skirtingomis interneto paslaugomis.
Skaitmeninis mokymas ir mokymasis	• Reikalingų skaitmeninių išteklių radimas, vertinimas, pasirinkimas ir (ar) kūrimas. • Prieinamų skaitmeninių technologijų integravimas į mokymą ir mokymąsi. • Bendravimą ir bendradarbiavimą gerinančios, skirtingus mokymosi poreikius tenkinančios mokymosi veiklos organizavimas. Savivaldaus mokymosi skatinimas. • Mokymosi veiklų organizavimas, siekiant, kad mokiniai atpažintų ir spręstų technines problemas; gebėtų pagal poreikius pritaikyti skaitmenines aplinkas, įsivertinti ir tobulinti savo skaitmeninę kompetenciją. • Skaitmeninių vertinimo priemonių naudojimas mokinių pasiekimų stebėsenai ir pažangos vertinimui.
Skaitmeninio raštingumo problemų sprendimas	• Gebėjimas pasirinkti tinkamą priemonę, įrenginį, taikomąją programą, programinę įrangą įprastiems veiksams atlikti, priemonės veiksmingumo įvertinimas. • Tam tikros srities skaitmeninių išteklių naudojimas profesiniam tobulėjimui. • Dalyvavimas interneto profesinėse bendruomenėse ir gautų žinių naudojimas profesiniam tobulėjimui.

Šaltinis: ŠMSM

„(Mokytojai) išėjo į eterį taip, kaip galėjo. Ir būtent ten vyko tikrasis mokymasis: kaip valdyti klasę nuotoliniu būdu; kaip zoome gražinti mokinį į laukimo kambarį, jeigu jis nesilaiko taisyklių; ką daryti su reikalaujančiomis tėvų žinutėmis; kaip paskirstyti optimaliai mokymosi krūvį, kaip valdyti savo darbo laiką ir ar visada galima virtualiai „įsileisti į savo namus“ 300 mokinių ir t. t. Taip per antrąją mokymo savaitę mokytojai atliko priverstinę pedagoginę nuotolinio mokymo praktiką. Ir nesvarbu, kad webinarų vedėjai siūlė kvalifikacijos pažymėjimus, kvalifikacija įgyjama tik dirbant, o ne mokantis, kokios yra nuotolinio mokymosi rūšys arba kada jis atsirado“.

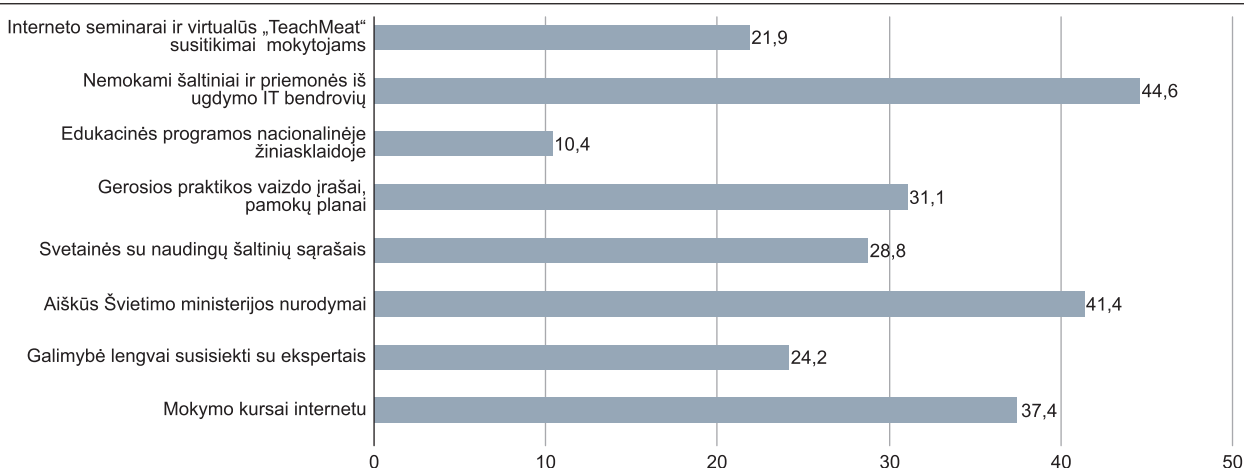
Iš: Gervytė D. Nenoriu į mokyklą, arba Kaip virusas graužia tradicinį ugdymą (bernardinai.lt)

Šie praktinės žodžiai iliustruoja keletą dalykų. Pirmia, nuotolinis mokymas nėra tik įprastinės pamokos medžiagos ar kitų skaitmeninio formato dokumentų sukėlimas į virtualiąją erdvę. Reikalingas ir kitoks šios medžiagos, taip pat ir viso ugdymo proceso

valdymas. Antra, nuotoliniam mokymui reikalingos žinios ir įgūdžiai buvo sustiprinami ar net įgyjami praktinėje veikloje. Galima samprotauti, kad mokytojai turėjo net įgyti papildomą išsilavinimą.

3 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. ISAK-2016; Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. ISAK-555.

4 pav. Pagalbos Europos mokytojams vykdant nuotolinį mokymą poreikis (proc.)*

* Respondentai rinkosi iki penkių atsakymo variantų.

Šaltinis: EBPO

Nuotolinį mokymą galima laikyti integralia dviejų mokslų – pedagogikos ir informatikos – sritimi. Todėl nuotolinio mokymo funkcijas santykinai galima padalyti į dvi grupes – pedagoginę (didaktinę) ir technologinę. Atsietai abi šias gebėjimų grupes mokytojai tobulina nuolat. Pavyzdžiui, EBPO duomenys rodo, kad 2018 metais apie 60 proc. visų šios organizacijos šalių mokytojų viena ar kita forma dalyvavo su IKT susijusiuose kvalifikacijos kėlimo renginiuose. Kita vertus, dar prieš karantiną beveik penktadalis Europos mokytojų išreiškė ypatingą papildomą poreikį tobulėti šioje srityje.

Dėl COVID-19 pandemijos paskelbto karantino sąlygomis šis poreikis dar išaugo. Jau minėtos apklausos duomenys rodo (4 pav.), kad konkretūs mokytojų poreikiai buvo glaudžiai susiję su situacijos keliamu uždaviniu – tradicinio ugdymo perkėlimu į kitą, virtualiąją erdvę, mokymo organizavimu nuotoliniu būdu. Tai matyti iš nurodytų prioritetinių poreikių turėti instrumentus – šaltinius ir priemones, taip pat – aiškių taisyklių reglamentavimą. Tačiau nuotolinis mokymas yra ne tik tai.

Nuotolinio mokymo(si) samprata

Kaip apibrėžti nuotolinį mokymą(si)? Kaip paties bendriausio apibūdinimo pavyzdį galima pateikti JAV Nuotolinio mokymo asociacijos taikomą apibrėžtį: „**Nuotolinis ugdymas – bendrinis visaapimantis terminas, vartojamas fiziniam mokytojų ir besimokančiųjų atskyrimui nurodyti**“. Suprantama, kad šiuo apibūdinimu nusakomas tik bendriausias principas. Nedaug jį praplečia ir populiarus Kembridžo žodyno pateiktas apibūdinimas: „**Nuotolinis mokymasis – mokymosi būdas, kai nereikia atvykti į mokyklą, kolegiją ar universitetą, bet mokomasi gyvenamojoje vietoje, ir paprastai mokoma, pateikiant užduotis internetu**“.

Apskritai vieno visuotinai priimto nuotolinio mokymo(si) apibrėžimo nėra. Nuotolinis mokymas(is) kaip reiškinys pasaulinėje praktikoje turi ne vieną pavadinimą ir dar daugiau skirtingų apibrėžimų. Pavyzdžiui, anglų kalboje šalia itin paplitusios sąvokos „**distance learning**“ (nuotolinis mokymasis) yra vartojamos ir kitos sąvokos, tokios kaip „**remote learning**“ (nuotolinis mokymasis), „**online learning**“ (mokymasis prisijungus / mokymasis internetu), „**virtual learning**“ (virtualusis mokymasis), „**flexible learning**“ (lankstus mokymasis), „**corespondence learning**“ (mokymasis susirašinėjant) ir kt. Vieni šias sąvokas dažnai vartoja kaip sinonimus, kiti specialistai randa kiekvienai iš šių sąvokų būdingą ypatybę, kuri skiria ją nuo kitų. Nuotolinio mokymosi (angl. *distance learning*) atveju visada pabrėžiamos ne tiek mokymui ir mokymuisi naudojamos priemonės, kiek pats mokytojo ir mokinio fizinės atskirties faktas. Mokymasis internetu (angl. *online learning*) visada suprantamas kaip naudojimas internetu ugdymo procese. O, pavyzdžiui, virtualusis mokymasis (angl. *virtual learning*) dažniausiai reiškia mokymąsi ne tik internetu, bet ir specialiose virtualiosiose mokymosi aplinkose.

Grįžtant prie nuotolinio mokymo(si) apibrėžties, daugybės skirtingų pavyzdžių analizė leidžia teigti, kad nuotolinis mokymas(is) – toks mokymo proceso organizavimas, kai skirtingose vietose būdami mokiniai bendrauja su mokytoju mokymo tikslams pasiekti. Pagrindinis ir esminis bendrasis nuotolinio mokymo bruožas yra vienas – mokytojo ir mokinio fizinė atskirtis erdvėje. Ši atskirtis savaime reikalauja kokios nors priemonės, įgalinančios jų bendravimą. Todėl dar vienas, nors ir neprivalomas, tačiau šiais laikais neatskiriamas bruožas – medijų, IKT naudojimas įgalinant mokymo procesui būtina bendravimą.

Įvairiose Lietuvoje pastaruoju metu vykstančiose diskusijose apie nuotolinį ugdymą dažnai minima dar keletas dėmenų. Vienas jų – skaitmeninis ugdymo tu-

rinys. Įprastose kontaktinėse pamokose skaitmeninis turinys dažniausiai naudojamas siekiant sudominti, pajvairinti mokymąsi ir motyvuoti mokinius. Lygiai ta pati skaitmeninio turinio funkcija išlieka ir ugdymą organizuojant nuotoliniu būdu. Pats ugdymo turinys pateikčių, garso ar vaizdo medžiagos forma yra viena iš pageidaujimų nuotolinio ugdymo organizavimo siekiamybių. Greta motyvacijos skatinimo jis dažnai atlieka ir kitą funkciją – leidžia geriau suprasti ugdymo turinio objektus, techniškai palengvina užduočių atlikimą ir pan. Kita vertus, nuotolinį mokymą galima įgyvendinti ir naudojantis tradiciniais, spausdintais mokymo(si) šaltiniais. Mokinių turimi vadovėliai, pratybų sąsiuviniai, žodynai, žinynai greta mokytojo žodžio gali likti pagrindinės mokymosi priemonės ir mokantis nuotoliniu būdu. Taigi, skaitmeninio ugdymo(si) turinio naudojimas yra tik pageidaujama, bet neprivaloma nuotolinio mokymo(si) įgyvendinimo sąlyga.

Kitas diskutuojamas dėmuo yra susijęs su nuotolinio mokymo proceso organizavimu. Be abejo, nuotolinis mokymas patraukliau atrodo, kai organizuojamas vienalaikis virtualus bendravimas ir naudojamos specialiomis mokymo(si) platformomis. Bet tai nėra vienintelis įmanomas būdas. Kartais pamirštama, kad greta sinchroninio mokymo gali vykti ir asinchroninis. Tai reiškia, kad nuotolinis mokymas vyksta ir tada, kai mokomosios medžiagos teikimo ir ja grįžto mokymosi, grįžtamosios informacijos teikimo laikas nesutampa. Todėl ir vienalaikis (sinchroninis) mokymo proceso organizavimas negali būti laikomas privaloma nuotolinio mokymo sąlyga.

Apibendrinus visas išvardytas aplinkybes, šią sąvoką galima apibrėžti taip: „**Nuotolinis mokymas – mokymo proceso organizavimo būdas, kai mokiniai ir mokytojai, būdami skirtingose vietose, naudodami IKT priemones, bendrauja tarpusavyje mokymo tikslams pasiekti**“.

Toks apibūdinimas dar reikalautų išryškinti pagrindinius nuotolinio mokymo tikslus. Juos galima išskirti į tris pagrindines grupes – ugdymo aprėpties didinimą, ugdymo atskirties mažinimą, ugdymo kokybės gerinimą.

Ar visi šie tikslai buvo ir galėjo būti įgyvendinami per karantino metu vykusį ugdymo procesą? Norint atsakyti į šį klausimą, reikėtų aptarti – kokie tikslai buvo keliami, kokiomis priemonėmis jie buvo realizuojami, kaip organizuotas ugdymo procesas.

Nuotolinis mokymas ir ugdymo organizavimas nuotoliniu būdu: skirtumai

Dar kartą galima prisiminti, kad tai, kas vyko per karantiną, Lietuvos švietimo teisiniuose dokumentuose įvardyta kaip „mokymas nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu“. Ir iš tikrųjų, vartojama sąvoka tiksliai atitiko turinį – įprastinis mokymo organizavimas kontaktiniu būdu pakeistas nuotoliniu mokymo organizavimu. Koks skirtumas tarp „nuotolinio mokymo“ ir „mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu“?

Pagrindinius skirtumus lemia keliami pradiniai tikslai. Vienaip nuotolinis mokymas ir jo rezultatai atrodo ir yra numatomi, jei mokymosi formos pakeitimas planuojamas sąmoningai ir iš anksto. Visai kitaip šis mokymas atrodo ir kitokie jo rezultatai tikėtini tuomet, kai tikslas – tik trumpai pakeisti mokymosi formą, t. y. tik prisitaikyti prie netikėtų aplinkybių. Pirmuoju atveju galvojama apie ugdymosi kokybės (kad ir nedidelei grupei) gerinimą, antruoju – bent esamos kokybės palaikymą. Kadangi visuotinio perėjimo prie kitokio mokymo niekas iš anksto neplanavo, juo labiau – planų, kaip taikant tokį mokymą(si) gerinti ugdymo kokybę, nekūrė, tai šiuo atveju tiksliau būtų vartoti sąvoką, reiškiančią ugdymo organizavimą nuotoliniu būdu.

5 pav. Galimi nuotolinio mokymo tikslai

Ugdymo aprėpties didinimas	• Visų, negalinių fiziškai atvykti į ugdymo įstaigos vietą, įtraukimas. • Visų, negalinių fiziškai atvykti į ugdymo įstaigą joje vykstančio ugdymo proceso laiku, įtraukimas. • Ugdymo(si) masiškumas, neribojant vienu metu besimokančiųjų skaičiaus.
Ugdymo atskirties mažinimas	• Vienodų mokymosi galimybių suteikimas, nepriklausomai nuo socialinio ar ekonominio statuso. • Vienodų mokymosi galimybių suteikimas skirtingų poreikių asmenims – turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių dėl negalios ar ypač gabiems. • Kokybiškas ugdymas(is) tose įstaigose, kuriose trūksta kompetentingų specialistų.
Ugdymo kokybės gerinimas	• Mokymo(si) šaltinių įvairovės didinimas, jų eksportas ir importas dėl IKT internacionalumo. • Itin vertinamų asmens savybių, tokių kaip savidisciplina, atsakomybė, gebėjimas valdyti laiką, ugdymas.

Toks vykusių proceso pavadinimas glaudžiai susijęs ir su jo paskirties vertinimu. Didaktiniu požiūriu, nuotolinio mokymo raidą specialistai santykinai skirsto į tris etapus pagal funkcinis paskirties požymius:

1 lentelė. Nuotolinio mokymo funkcinės paskirtys

Mokymo metodas	Tam tikros mokomosios medžiagos dalies (pvz., paskaitos) turinio perteikimas korespondentiniu ir audiovizualiniu būdu.
Mokymo forma	Tam tikras mokytojo ir mokinio tarpusavio sąveikos būdas, užtikrinantis abipusį jų ryšį ir naudojamas kaip tradicinio mokymo klasėje alternatyva.
Mokymosi strategija	Didesnę mokymosi proceso valdymo laisvę mokiniams suteikiantis individualus būdas organizuoti ir panaudoti savo specifines galimybes, siekiant veiksmingai išmokti.

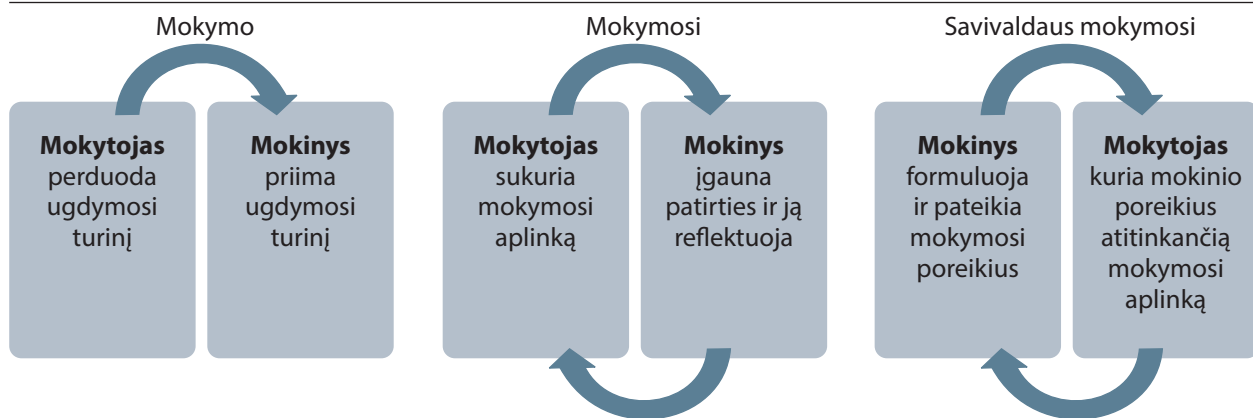
Šaltinis: Melnikovas A. (2017)

Pandemijos nulemtu karantino sąlygomis nuotolinis mokymas paprasčiausiai tapo tradicinio mokymo klasėje alternatyva. Todėl geriausiu atveju pasiekė tik mokymo formos etapą. Iki iš anksto planuotos strategijos lygio su aukštesniais tikslais jis nepakilo. Todėl ir vertintinas tik kaip ugdymo proceso organizavimo formos pakeitimas.

Į nuotolinio mokymo sąvoką galima pažvelgti ir kitu aspektu – pagal besimokančiojo ir mokytojo vaidmenų kaitą mokymosi procese. Čia, kaip ir organizuojant kontaktinį procesą, galima išskirti tas pačias tris vyraujančias paradigmas – mokymo, mokymosi, savivaldaus mokymosi.

Suprantama, kad kiekvienos iš šių paradigms viešpatavimą lemia konkretaus pedagogo keliami tikslai ir patirtis, o ne ugdymo organizavimo forma. Tačiau greitas perėjimas prie kitos ugdymo proceso organizavimo formos palankesnių sąlygų savivaldžiam mo-

6 pav. Mokymo(si) paradigmos

kymuisi nesukūrė. Pavyzdžiui, viešpatavęs sinchroninis mokymo organizavimo būdas, nuotolinių pamokų organizavimas pagal nustatytą griežtą tvarkaraštį, taip pat – kiek trumpesnis mokinio ir mokytojo tarpusavio bendravimui skirtas laikas nesudarė galimybių pasirinkti mokymosi spartos ir mokymosi laiko. Todėl palankesnių galimybių skirtingiems ir labai įvairiems mokinių interesams patenkinti taip pat nepadaugėjo. Be to, mokymą pakeitus iš kontaktinio į nuotolinį, mokymosi procesą toliau planavo pedagogas, o ne

mokiniai pagal savo poreikius. Iki galo realizuotas nuotolinis mokymas arba nuotolinis mokymas kaip iš anksto suplanuota ir įgyvendinama strategija iš besimokančiojo reikalauja aukšto lygio savivaldaus mokymosi įgūdžių.

* * *

Šios analizės išvadoms ir rekomendacijoms formuluoti pasirinkome atsakymą į vieno Lietuvos pedagogo iškeltą klausimą:

Ar iš tiesų nuotolinio mokymo netikėto plūstelėjimo į bendrojo lavinimo mokyklas laukia neišvengiama sėkmė? Buvo daug svaigta, jog dėl karantino paskelbimo organizuotas nuotolinis mokymas sukels mūsų mokyklose tikrą IT proveržį ir kad pagaliau įvyks tikra švietimo reforma, turinys pagaliau atitiks Z kartos poreikius, o mokytojai galų gale taps visuotinai modernūs.

Iš: Toleikis V. Nuo(s)tolinį ugdymą prisiminus (bernardinai.lt)

Atsakymas į šį klausimą yra nevienareikšmis. Nuotolinio mokymo, jo rezultatų sėkmė yra siekinys. Jei apie nuotolinį mokymą galvojame tik kaip apie mokymo metodą ar formą, tada galima pateikti teigiamą atsakymą. Netikėtą egzaminą mokytojai išlaikė – užti-

krino daugiau ar mažiau kokybišką ugdymo proceso tąsą ekstremaliomis sąlygomis. Tikėtina, kad kartojančios panašioms sąlygoms ir esant panašiam poreikiui, pedagogų bendruomenė jau yra pakankamai pasiruošusi nuotoliniam mokymui.

Kita vertus, ekstremalių sąlygų padiktuotas mokymo organizavimas nuotoliniu būdu savaime neugdo siekiamo mokinių savarankiškumo ir atsakomybės. Mokymosi proceso valdymas ir kontrolė dar nebuvo perduoti pačiam besimokančiajam. Tačiau tokiomis sąlygomis tikėtis, kad mokymas nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu toli pralenks įprastinį kontaktinį mokymą, net nereikėtų.

Rekomendacijos

Pedagogų rengiantiems universitetams, pedagogų švietimo centrams: pedagogų ugdymo ir kvalifikacijos tobulinimo programose daugiau dėmesio skirti ne tik bendriesiems IKT gebėjimams, bet ir jų naudojimui nuotolinio ugdymo organizavimo sąlygomis.

Ugdymo turinio kūrėjams, švietimo valdymo institucijoms: jau įgytus mokytojų IKT naudojimo įgūdžius, susiformavusią nuotolinio ugdymo organizavimo praktiką panaudoti dar nerealizuotoms nuotolinio mokymo galimybėms, tokioms kaip vienodų mokymosi galimybių suteikimas skirtingų poreikių turintiems asmenims ar kokybiškas ugdymas(is) tose įstaigose, kuriose trūksta kompetentingų specialistų, realizuoti.

Mokslininkams: vykdyti tęstinius tyrimus įvertinant mokyklų ugdymo nuotoliniu būdu patirtis, nustatyti ugdymo nuotoliniu būdu kokybės kriterijus ir sėkmę lemiančius veiksnius, jais remiantis parengti rekomendacijas mokykloms dėl nuotolinio mokymo organizavimo ateityje.

Literatūra ir šaltiniai

1. 2nd Survey of Schools: ICT in Education Objective 1: Benchmark progress in ICT in schools. Final report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019.
2. Apklausa apie nuotolinį arba internetinį mokymąsi – rezultatai; prieiga per internetą: <https://www.emokykla.lt/bendrasis/pradzia/apklausa-apie-nuotolini-arba-internetini-mokymasi-rezultatai/41641>.
3. Vaičiūnaitė D. Nuotolinis mokymasis: mokymosi galimybių išplėtimas. Švietimo problemos analizė, 2012, birželis Nr. 9 (73).
4. Melnikovas A. Nuotolinio mokymo funkcijų genezė technologinio ir edukacinio virsmo paradigmu kontekstuose. Tiltai, 2017, 1, p. 113–126.
5. Reimers F. M., Schleicher A. Schooling Disrupted, Schooling Rethought: How the Covid-19 pandemic is changing education. Prieiga per internetą: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=133_133390-1rtuknc0hi&title=Schooling-disrupted-schooling-rethought-how-the-covid-19-pandemic-is-changing-education.
6. Schleicher A. The Impact of COVID-19 on Education Insights from Education at a Glance 2020. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/education/the-impact-of-covid-19-on-education-insights-education-at-a-glance-2020.pdf>.
7. Quality Assessment for E-learning: a Benchmarking Approach. Second edition. EADTU, 2012.
8. Targamadžė A., Petrauskienė R. Nuotolinių studijų kokybė technologijų kaitos sąlygomis. Aukštojo mokslo kokybė / The Quality of Higher Education 2008, Nr. 5. Prieiga per internetą: <https://hdl.handle.net/20.500.12259/33532>.
9. VDU mokslininkų tyrimas: Lietuvos mokyklos karantino egzaminą išlaikė. Prieiga per internetą: <https://svietimas.vdu.lt/vdu-mokslininku-tyrimas-lietuvos-mokyklos-karantino-egzamina-islaike>.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresais <https://www.smm.lt/web/lt/teisine-informacija/tyrimai-analizes/leidiniai-svietimo-problemos-analize/naujienos-analizes>; <https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/veiklos-sritys/svietimo-politikos-analize>; <https://www.nsa.smm.lt/infrastrukturos-pletros-departamentas/leidiniai/naujaisi/>.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisaukas@smm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus vyriausiąją specialistę Jūrą Vasilytę-Abromaitienę (el. p. jurate.vosylyte-abromaitiene@smm.lt).

Analizę parengė **Evaldas Bakonis**, Nacionalinės švietimo agentūros Stebėsenos ir vertinimo departamento Švietimo politikos analizės skyriaus vedėjas. Konsultavo: dr. **Rita Dukynaitė**, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus patarėja.

Nuotolinis mokymas ar mokymo organizavimas nuotoliniu būdu?

Redaktorė Anželika Tekutienė
Maketavo Valdas Daraškevičius

2020-11-17. Tir. 500 egz.

Išleido Nacionalinės švietimo agentūros Infrastruktūros plėtros departamento IT, leidybos ir logistikos skyrius, Suvalkų g. 1, 03106 Vilnius
Spausdino UAB „Lietuvis“, Vokiečių g. 39, 45263 Kaunas